

## YOKLUKTAN FARKLILIĞA ÇOCUKLUK, NİCEL DEN NİTELE ÇOCUKLUK ÇALIŞMALARI

*Childhood from Absence to Difference, from Quantitative to Qualitative  
Childhood Studies*

**Tülay TEKİN YILMAZ\***

**ÖZ:** Çocuk yetişkinden farklı olan bireye işaret ederken, çocukluk her toplumda ve tarihte değişik anlamlarla yüklü bir kavramsallaştırma olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çocukluk sürekli olarak yetişkinlerin düşünce dünyaları ve bu dünyayı şekillendiren toplumsal süreçler tarafından yeniden tanımlanmaktadır. Çocukluk anlayışının her dönemde aynı olmadığının fark edilmesi tarih alanında yapılan çalışmalarla olmuştur. Daha sonraları ise çocuk ve çocukluk farklı disiplinlerce incelenerek bilimsel bir çalışma konusu haline gelmiştir. Son kertede ise sosyal bilimler alanında yaşanan metodolojik ve teorik değişim çocukluk çalışmalarında da bir yön değişikliğine neden olmuş, çocuklar bilimin nesnesi olmaktan çıkıp öznesi konumuna geçmiştir. Nicel araştırma yöntemlerindense niteliksel çalışmaların çocuğun deneyimini anlamda daha başarılı olduğu fark edilmesiyle yeni çocukluk çalışmalarında pozitivist bilim anlayışından uzaklaşmıştır. Çünkü çocukların tıpkı kadınlar gibi kendi sesleri ve sözleriyle sosyal bilimler alanında yer alması önemli hale gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı çocukluk fikrinin ve çocukluk çalışmalarının geçirdiği tarihsel dönüşümle birlikte ortaya çıkan yeni çocukluk çalışmalarında çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiğine dair teorik tartışmaları ortaya koyabilmek ve bu tartışmalar ışığında çocuklarla yapılan çalışmalarda nasıl bir metodoloji izlenmesi gerektiğini aktarabilmektir.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuk, Çocukluk, Değişen Çocukluk Anlayışı, Yeni Çocukluk Çalışmaları

**ABSTRACT:** While the child refers to the individual who is different from the adult, childhood appears as a conceptualization loaded with different meanings in every society and history. Because childhood is constantly redefined by the thought worlds of adults and the social processes that shape this world. The realization that the understanding of childhood is not the same in every period has been through studies in the field of history. Later on, child

\* Dr., Trakya Üniversitesi, Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, Edirne, tulaytekinyilmaz@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9828-1730




**Geliş Tarihi / Received: 03.04.2023**  
**Kabul Tarihi / Accepted: 20.06.2023**  
**Yayın Tarihi / Published: 31.01.2024**


and childhood have been examined by different disciplines and become a scientific study subject. In the last instance, the methodological and theoretical change in the field of social sciences has also caused a change in childhood studies, and children have become the subjects of science rather than objects. With the realization that qualitative studies, rather than quantitative research methods, are more successful in terms of the child's experience, new childhood studies have moved away from the positivist understanding of science. Because, just like women, it has become important for children to take part in the field of social sciences with their own voices and words.

The aim of this study is to reveal the theoretical discussions on how to approach the child in new childhood studies that emerged with the historical transformation of the idea of childhood and childhood studies, and to convey what kind of methodology should be followed in studies with children in the light of these discussions.

**Keywords:** Child, Childhood, Changing Understanding of Childhood, New Childhood Studies

**Cite as / Atıf:** TEKİN YILMAZ, T. (2024). Yokluktan Farklılığa Çocukluk, Nicelden Nitele Çocukluk Çalışmaları. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 14(27), 45-59. <https://doi.org/10.33207/trkede.1275986>

<b>Yayın Tarihi</b>	31 Ocak 2024
<b>Hakem Sayısı</b>	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
<b>Değerlendirme</b>	Çift Körleme
<b>Benzerlik Taraması</b>	Yapıldı
<b>Etik Bildirim</b>	tuefdergisi@trakya.edu.tr
<b>Çıkar Çatışması</b>	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
<b>Finansman</b>	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
<b>Telif Hakkı/Lisans:</b>	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler <a href="https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/">https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/</a> tarafından lisanslanır. 
<b>Date of Publication</b>	31 January 2024
<b>Reviewers</b>	An Internal (Editorial Board Member) Content review: Two External

<b>Review Reports</b>	Double-blind
<b>Plagiarism Checks</b>	Yes
<b>Complaints</b>	tuefdergisi@trakya.edu.tr
<b>Conflicts of Interest</b>	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
<b>Grant Support</b>	No funds, grants, or other support was received.
<b>Copyright &amp; License</b>	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License. 

### Giriş

Çocukluk tarihi ve çocukluk çalışmaları ile ilgili mevcut literatürden hareketle denilebilir ki, çocuğun ve çocukluğun tanımlanması oldukça muğlak bir meseledir. İlk olarak tarih alanının içinde bir inceleme konusu haline gelen çocukluk daha sonraları farklı disiplinler tarafından bambaşka açılardan ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra çocuğa yüklenen anlam ve değer yani çocukluk ideolojisi de toplumsal değişimlerden etkilenerek süreç içerisinde farklılaşmıştır.

Tıpkı çocukluğun tarihsel, toplumsal, kültürel değişkenlerce şekillenmesi ve dönüşmesi gibi çocukluk çalışmalarının da benzer süreçler tarafından etkilenmesi söz konusudur. 19. yüzyıl ortalarından itibaren postmodern çağa girdiğimizi ve bu çağa uygun bir biçimde çocukluğu yeniden yarattığımızı söyleyen Elkind, modernliğin çocukların farklılıklarını yok sayan yapısına karşılık postmodernizmin çocukların pek çok açıdan farklı olduklarını anlamamızı sağladığına işaret etmektedir (2001: 16). Bu anlayış değişikliği beraberinde çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda yöntem değişikliğine gidilmesine neden olmuş, böylece yeni çocukluk çalışmaları ya da yeni çocukluk sosyolojisi adı altında bir çalışma alanı oluşmuştur.

Bu çalışmanın amacı çocuk ve çocukluk literatüründen hareketle çocuğa yüklenen anlamın yani çocukluk ideolojisinin tarihsel sürecini ve bu süreçle paralel bir şekilde çocukların konu edildiği çalışmalarda yaşanan teorik ve metodolojik değişimleri ortaya koyabilmektir. Çocukluk çalışmalarında yaşanan düşünsel değişim çocuğun failliği tartışmaları ile başlamış ve bu tartışmalar beraberinde yöntem değişikliğini getirmiştir. Böylece birbirinden farklı çocukluk deneyimlerini anlamak için niteliksel yöntemin niceliksel

yönteme göre daha tutarlı ve işlevsel olduğu kabul edilmiştir. Aynı zamanda çocukların tıpkı kadınlar gibi onlar adına konuşan erkeklerin deneyimlerinden ve düşüncesinden yola çıkan sosyal bilimler alanında uzun bir süre yok sayıldığı görüşü başat hale gelirken, çocukların sosyal bilim alanının içinde kendi sesleri ve sözleri ile var olması için niteliksel çalışmaların önemine vurgu yapılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde çocuk ve çocukluk kavramları üzerinde durulsa da aslında çocukluk sürecinin her zaman ve herkes için aynı olmaması nedeniyle tüm tarih boyunca genel geçer bir çocukluk tanımlamasının yapılamadığının altı çizilecektir. İkinci bölümde çocuğa verilen değerle birlikte değişip dönüşen çocukluk sürecinden yani çocukluğun tarihinden, üçüncü bölümde ise çocukluk anlayışında meydana gelen değişimlerle paralel bir şekilde çocuğun bilimsel çalışmalara dâhil edilmesi sürecinden bahsedilecektir. Yine bu bölümde klasik çocukluk çalışmalarında bilimsel bilginin nesnesi olarak görülen çocukların daha sonra sosyal bilimlerde pozitivist yaklaşımın etkisinin azalması ile birlikte bilimsel bilginin öznesi haline gelmeleri süreci aktarılmaya çalışılacaktır.

### **Çocuk ve Çocukluk**

Tarih boyunca çocuk ve çocukluk kavramlarına dair tanımlamalar çocuğu ya da çocukluğu ele alan bakış açılarına göre değişmektedir. Özellikle çocukluğun yetişkinlikten farklı bir yaşam evresi olarak kabul edilir hale gelmesi ve çocukluk ile yetişkinlik arasında bir karşıtlık ilişkisi kurulmaya başlanması ile birlikte çocuk ve çocukluğa dair tanımlamalar artmıştır. Demir Gürdal çocukluğu “çocukların yetişkinlerden farklı olduklarının tarihsel, kültürel, sosyal ve teorik düzlemdeki kavramsal karşılığının adı “çocukluk”tur” şeklinde tanımlamaktadır (2013: 6). Ancak çocukluk her ne kadar yetişkinlikten farklı bir yaşam evresi olarak kabul edilse de farklı toplumlarda ve tarihlerde ortak bir tanımlamasının yapılamadığı görülmektedir.

Çocuğun henüz ergenlik dönemine girmemiş kişi olduğuna ya da çocukluk döneminin ergenlikle birlikte sona erdiğine dair yaygın bir görüş söz konusudur. Mesela çocukluk döneminin ergenlik dönemindeki cinsel olgunlaşmayla birlikte sona erdiğine değinen Onur'un (1993) yanı sıra İnal (2007), çocuğu bebelik döneminden ergenliğin başlangıcına kadar geçen süre içinde olan kişi olarak tanımlamaktadır. İslam inancına göre de buluş çağına girmemiş kişi çocuk olarak görülmektedir (Tan, 1993: 14). Ergenlik belirtilerinin başlamasıyla çocukluktan gençliğe adım atıldığını söyleyen Yörükoğlu ise ergenliğe geçiş döneminin her çocukta farklı olması nedeniyle

çocukluğun bittiği yaşı belirlemenin çok mümkün olamayacağını söylemektedir. Ergenliğe geçişin gerçekleştiği yaşlara göre çocukluğun üst sınırının 15 yaş olarak kabul edilmesine rağmen, evlilik ve çalışmanın çocukluğu sona erdirdiğini de eklemektedir (2007: 13). Bu yaklaşım bize çocukluk yaşını belirleyen belli bir sınır çizgisinden bahsedilemeyeceğini, konuyla ilgili bir genelleme yapmanın mümkün olmadığını göstermektedir.

Benzer bir şekilde çocukluk döneminin, üst sınırı belirsiz bir çağı nitelediğinden bahseden Ercan, ülkelerin yasalarında çocukluk yaşının farklılık göstermesi nedeniyle üzerinde anlaşılmış genel bir tanımlamanın zorluğuna değinirken bu zaman diliminin oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan tüketici bir evre olarak tanımlanması durumunda çocukluğun üst sınırının belirsizleşeceği üzerinde durmaktadır. Bunun tam tersi bir durumda yani ekonomik yetersizliklerin daha çok hâkim olduğu kırsal kesimlerde ise aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çalışmak zorunda kalan çocuklar için ise bu çağı belirleyen sınırın daha da aşağı çekileceğini söylemektedir (2011: 91). Bademci de benzer bir şekilde çocukluğun ailesel ve sosyal koşullara bağlı olarak belirli bir zaman dilimine ve belirli bir mekâna göre belirlendiği görüşünü savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre kırsaldaki çocuk ile kentteki çocuğun çocukluk deneyimleri birbirinden oldukça farklıdır. Ayrıca kır ve kent ayrımı olmadan da aynı coğrafya veya kültür içinde farklı ailelerde büyüyenlerin çocuklukları da farklı olabilmekte, hatta kimi zaman aynı ailenin içinde büyüyen çocukların çocukluk süreçleri de birbirine benzememektedir. Tüm bunlara ek olarak çocukluğun bambaşka biçimlerde deneyimlenmesine neden olan coğrafî, ekonomik ve kültürel etkenlerin yanı sıra çocukluk süreci zaman içinde yani tarihsel olarak da değişmektedir (2011: 258). Çocuğu doğanın bir hediyesi olarak gören Elkind, çocukluğun toplumsal bir yaratım olduğunu, çocuğun algılanmasının toplumsal ve tarihsel bir bakış açısından bağımsız gerçekleşmeyeceğine dikkat çekmektedir (2001: 16). James de benzer bir şekilde çocuğun anlamlandırılması, yorumlanması ve kurumsallaştırılmasının yasa, sosyal politika, hatta gündelik sosyal etkileşimlerle kültürden kültüre değiştiği üzerinde duran bir diğer kişidir (2001: 29).

Çocukluk sürecinin kültürel, mekânsal, tarihsel boyutu bulunmasının yanı sıra tüm bu değişkenlere ek olarak ırk, sınıf ve cinsiyet farklılıkları da süreçte belirleyici olmaktadır. Konuyla ilgili yapılan tarihsel çalışmalardan hareketle, çocukluğun doğal saydığımız özelliklerinin büyük ölçüde toplumsal, dolayısıyla değişken olduğu üzerinde duran Tan, belli bir zamana ya da topluma özgü tek bir çocukluk anlayışından söz edilemeyeceğine vurgu yapmaktadır. Çocukluk sürecinin kız ve oğlan, varlıklı ve yoksul,

köylü ve kentli çocuklar için birbirinden farklı anlamlar taşıdığını söylerken, aynı eğitim sistemi içerisinde kısa ve uzun çocukluklar için modellerin bir arada ve birbiriyle çelişecek şekilde uygulanabildiğini de eklemektedir (1993: 25- 26). Yukarıda sıralanan tüm bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere çocukluk biyolojik bir evre olmasının ötesinde tarihsel, toplumsal, kültürel değişkenler tarafından şekillenen ve dönüşen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

### **Değişen Çocukluk Anlayışı**

Çocukluğun tarihi üzerine en temel eser olarak görülen ve tüm çocukluk çalışmalarında ana referans olarak gösterilen “*Centruies of Childhood: A Social History of Family Life*” çalışmasında Philippe Aries, Orta Çağ’da çocukluk fikrinin olmadığını iddia etmektedir. Bu dönemde çocukların minyatür, heykel ve resim sanatında yetişkin bir birey gibi yorumlanmalarının yanı sıra edebiyat eserlerinde yine yetişkin bireyler gibi cesur, yiğit savaşçılar olarak idealleştirildiklerine dikkat çekmekte, bu durumu yetişkinden ayrı bir çocukluk fikrinin olmadığını bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Ayrıca Aries, çocuklara özel tasarlanmış kıyafetler yerine yetişkinlerin kıyafetlerinin minyatür modellerinin kullanılmasının ve çocuklara özel bir eğitim anlayışının bulunmamasının da çocukluk fikrinin Orta Çağ toplumlarında yerinin olmadığını ispatı olarak yorumlamaktadır. Bunlara ek olarak okulların bütünleşik bir yapıda olması, çocukların yaşlarına uygun sınıflara ayrılmaları yerine her yaş grubundan insanın bir arada eğitim alması durumunun da benzer bir şekilde Orta Çağ’da çocukları yetişkinlerden ayıran bir sınır çizgisinin yokluğuna işaret ettiği tespitinde bulunmaktadır (1962: 31-32-48).

Koru ve Gündüz Aries’in Orta Çağ’da çocukluk fikri yoktu iddiasını şu şekilde açıklamaktadır: “Ariés’in çocukluk fikri olarak ifade ettiği durum toplumda var olan çocukluk anlayışıdır. Toplumda çocukluk anlayışının olmadığı görüşünden kastedilen; Orta Çağ çocuklarının ihmal edildiği ya da hor görüldüğü değil çocuğu yetişkinden ve genç yetişkinden farklı kılan özel doğasına dair farkındalığın eksikliği idi” (2022: 191). James Orta Çağ toplumunda çocukluk fikrinin olmadığını, yani yetişkinlerden farklı bir toplumsal kategori olarak kabul edilmediklerini söyleyen Aries’in, çocukluğun sosyal olarak inşa edildiği fikrini ilk kez ortaya atan araştırmacı olduğuna dikkat çekmektedir (2001: 28). Aries’in çalışmasında en önemli amacının çocukluk bilinci ve çocukluğa yönelik bir duygunun modern dönemin başlarında ortaya çıktığını belgeleyebilmek olduğunu söyleyen Heywood (2003), bu çalışmayla birlikte aynı zamanda çocukluğun kültürel

olarak yapılandığı gerçeğinin de kabul edilir hale geldiği üzerinde durmaktadır.

Postman (1995) Orta Çağ toplumlarında çocukluk fikrinin oluşmadığının ispatı olarak okuryazarlığın, eğitim düşüncesinin ve ayıp fikrinin bulunmamasını öne sürmektedir. Bu üç göstergeye ek olarak Postman, çocukların hayatta kalma oranlarının düşük olmasının da Orta Çağ'da çocukluk fikrinin gelişmesini engellediğini de eklemektedir. Çünkü yüksek oranda çocuk ölümleri yetişkinlerin çocuklarına karşı bir bağıllık geliştirmelerinin önünde engel oluşturmuştur (30). Ancak tıbbın ilerlemesiyle birlikte ölüm oranlarında düşüşler yaşanmaya başlanmış ve aynı zamanda her bir bireyin kendi içinde önemli olduğuna dair bir anlayış gelişmiştir. Bu anlayış kişisel kimlik fikrinin de gelişmesine neden olurken beraberinde çocukluk fikri de olgunlaşmaya başlamıştır (42). Ama çocukluk fikrinin gelişmesinde en büyük etkinin matbaanın icadı olduğunu iddia eden Postman, çocukların okuma yazma bilmesi için eğitim almaları gerektiğini bu nedenle de okulun icat edildiğini söylemektedir. Okulun icadı ise çocukluk anlayışının da icat edilmesini beraberinde getirmiştir (52).

Onur Batı Avrupa'da tarımdan sanayileşmeye geçişle beraber orta sınıfın gelişmesinin ve bu grubun değerlerine uygun olarak anne-baba ve çocuklar arasında duygusal bağların artmasının, ailenin yapısının ve rolünün farklılaşmasının, tıbbın ilerlemesiyle bebek ve çocuk ölümlerinin azalmasının çocukluğun ayrı bir yaşam dönemi haline gelmesine neden olduğunu söylemektedir. Tüm bu toplumsal gelişmelere paralel olarak gerçekleşen düşünsel değişimlerle birlikte Aydınlanma Dönemi filozoflarının çocuklukla ve çocukların eğitimiyle ilgili ileri sürdükleri görüşleri de modern çocukluk anlayışının gelişmesine olanak sağladığını da eklemektedir (1993: 4). Rönesans sonrası gelişen önemli toplumsal olaylar, düşünsel akımlar ile birlikte çocuğa yönelik sevgi ve duyarlılık içeren yeni bir duygusal aşamaya geçildiğini söyleyen İnal, yine bu dönemde çocuklara özel olumlu bir söz dağarcığının moda olmaya başlamasıyla birlikte çocukluk düşüncesinin de oluştuğu üzerinde durmaktadır. Bu süreçle birlikte orta sınıf değerleri ve hayat tarzı bireyselleşmenin ön plana çıkmasına neden olurken ve çocuklar bu sürecin yeni temsilcileri haline gelmiştir. Bireyselleşme ise benlik bilincinin artmasına, kişinin hayatının değerli olduğu düşüncesinin yerleşmesine ve kendi çıkarına uygun yaşama gibi yeni farkındalıklar oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca İnal, soya ve cemaate dayalı ilişkilerin, gelenek ve inançlara bağlı uygulamaların etkisinin giderek azalmasının da yukarıda sayılan tüm değişimlerle birlikte çocukların birer birey olarak dikkate alınmalarını sağladığını da eklemektedir (2007: 20-23).

Yukarıda sıralanan yazarların modern dönemlerden itibaren çocuğa verilen değerin değiştiği, artık duygusal bir temelde ele alındıkları yönündeki tespitleri çocuğun ekonomik bir değer olarak kalmasının adeta bir zorunluluk olduğu büyük kalabalıklar için uzun yıllar geçerli olamamıştır. Sonuç olarak bu dönem belli sınıflara mensup çocuklara verilen duygusal değerin arttığı bir dönem olmasının yanında aynı zamanda işgücü ihtiyacına duyulan yoğun talebi karşılamak üzere yoksul çocukların ucuz işgücü olarak fabrikalarda, çok küçük yaşlardan itibaren uzun saatler boyunca çalışmaya başladığı bir dönemdir. Sanayileşmeyle birlikte çocuk özne olmanın çok ötesinde ucuz işgücü olarak yoğun bir sömürüye maruz kalmıştır. Oysaki bu dönem aynı zamanda çocukluğun keşfedildiği bir dönem olarak çocuğu duygu ve sevgi kaynağı haline getirmiş, aynı zamanda yoğun bir biçimde çocuk ile ilgili düşünceler üretilmiş, çocuk anlaşılmaya, anlatılmaya çalışılmıştır. İşte bu çelişkinin nedeni çocukluğun belli grupları içine alacak şekilde inşa edilmesi ve bu yaratım sürecinin sınıf, etnisite, cinsiyet ayrımları üzerinden şekillenmesidir (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009: 100-101). 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılda ise sanayileşmeyle birlikte, Batı toplumunda yaşanmaya başlanan bu değişim hali hazırdaki aile yapısının yerine çekirdek aile tipine geçilmesine neden olmuş, çocuğun aile içindeki değeri de artmıştır (Salim, 2011: 8). Firestone da, çağdaş ailenin gelişmesi sürecinin geniş ve bütünlümlü bir toplumun küçük, ben-merkezli birimlere bölünmesine neden olduğuna ve çocuğun çekirdek ailenin ürünü olması hatta ailenin devam etmesini sağlaması nedeniyle aile içinde değerli hale geldiğine değinmektedir. Aynı zamanda çocuk kendine bir aile kurabileceği zamana kadar psikolojik, ekonomik ve duygusal olarak aileye bağımlı kılınmıştır. Firestone bu süreci “bu amaçla Çocukluk Çağı yaratıldı” (1993: 96) şeklinde açıklamaktadır. Ancak birey olarak değer gören çocukların orta sınıf ailelerinin erkek çocukları olduğuna dikkat çeken Postman, çocukluk düşüncesinin ancak orta sınıfların para harcayabilecek durumda olmalarından dolayı bir orta sınıf fikri olarak filizlendiğine değinmektedir. Bu fikrin alt sınıflar içinde de yaygın hale gelmesi ise ancak bir yüzyıl sonra gerçekleşmiştir (1995: 62).

Modern çocukluk fikrinin kategorik bir sınıflandırmaya dayandığını söyleyen Demir Gürdal, Postman’dan hareketle modern çocukluğun Batı’da belirli çocuk kategorilerini yani orta ve üst sınıf çocukları için geçerliyen alt sınıf çocukların bu sürecin dışında kaldıklarını söylemektedir. Böylece modern çocukluğun sadece üst ve orta sınıf çocuklar için geçerli olması sınıfsal bir ayrımın çocukluk üzerinden inşa edilmesi sonucunu doğurmaktadır (2013: 8). Buna ek olarak çocukluğun öncelikle erkek



çocukları kapsamaması nedeniyle; çocukluk üzerinden sadece sınıfsal bir ayrım değil aynı zamanda toplumsal cinsiyetçi bir anlayışın da temellerinin atıldığı görülmektedir. Üstelik sadece kız çocuklarının yok sayılması açısından değil kadınların annelik rolleri açısından da toplumsal cinsiyet baskısı artmıştır. Şöyle ki; bu dönem çocuklara atfedilen duygusal değer ve aileye olan bağımlılıklarının arttığı bir dönem olması nedeniyle çocuklarla birlikte anılan kadınların annelik rollerine atfedilen anlamlar da aynı oranda artmış ve kadınlar toplumsal cinsiyet kalıbının içinde bu kez de annelik rolleri nedeniyle ezilmişlerdir. Firestone, daha önce çocukluk çağının yaratılması olarak bahsettiği bu yeni durumu “kadınlar ve çocuklar artık birlikte hapyutmuşlardı” diye tanımlamaktadır. Ekonomik olarak eskiden daha az süre bağımlı olan çocukların bu yeni dönemde bağımlılık süreleri uzarken, kadınların da bağımlılıkları bir kat daha artmıştır. Çünkü bu iki farklı kategoriden birisinin ezilmesi aynı zamanda diğersinin de ezilmesi anlamına gelmektedir. Çocuklar daha da bağımlı hale gelirken kadınlar ise annelik aracılığı ile aile içinde hali hazırdaki ezilmişliklerinin sınırına ulaşmışlardır. (Firestone, 1993: 100).

Yukarıda bahsedilenlerden hareketle denilebilir ki; bir düşünce biçimi olarak çocukluk anlayışı tüm diğer düşünceler gibi belirli bir tarihsel konjonktürde ortaya çıkmış, zamanla evrilmiş, böylece hem toplumsal hem de tarihsel olarak farklılaşmıştır. Bilindiği üzere herhangi bir sosyal olguyu kronolojik bir zaman içinde düz çizgisel bir biçimde açıklamak ya da tüm kültürler için genellemek neredeyse imkânsızdır. Hatta aynı tarihsel dönemlerde farklı kültür ve coğrafyalarda değişik yaşamların yan yana deneyimlendiği gerçeği görmezden gelinemez. Bu noktada çocuğun evrensel ve tek tip olmadığı, birbirine benzemeyen pek çok çocukluk deneyiminin eş zamanlı olarak yaşandığı kabulü beraberinde çocuklar ile ilgili yapılan çalışmalarda yöntem değişikliğine gidilmesine neden olmuştur. Söz konusu bu yöntem değişikliği yeni çocukluk çalışmaları olarak adlandırılmaktadır.

#### **Yeni Çocukluk Çalışmaları**

Yeni çocukluk çalışmalarının temelleri İngiltere’de 1990’da Allison James ve Alan Prout tarafından yayınlanan “*Constructing and Reconstructing Childhood*” adlı kitap ile atılmıştır (Dikmen Özarslan, 2016: 156). James “çocukluk incelemeleri” olarak adlandırdığı yeni çocukluk çalışmalarının sosyal bilimlerdeki teorik ve ampirik araştırmalardan kaynaklandığını ve üç temel öncüle dayandığını söylemektedir. “İlk öncül, çocukluğun sosyal olarak yapılandırıldığıdır; ikinci öncül çocukların, kendileri için, incelenmeye değer olduklarıdır; üçüncü öncül ise çocukların yetkin (competent) sosyal aktörler oldukları, sosyal dünyaya ilişkin özgül bir

bakış açısına sahip oldukları ve biz yetişkinler olarak onları dinlemeye değer bulabileceğimizdir” (James, 2001: 28). James ve Prout’un ortaya koyduğu bu üç öncül yeni çocukluk çalışmalarının temellerini oluşturarak konuyla ilgilenen pek çok araştırmacıya kaynaklık etmiştir. Böylece sosyal bilimler alanında çocuklar kendi kararlarını alan, kimliğini inşa eden, yapı karşısında aktif özne olarak konumlanan bireyler olarak ele alınmaya başlanmıştır (Şenol ve Taş, 2020: 198-199). Söz konusu farkındalık ile birlikte sosyal, kültürel bir bağlam içerisinde her bir çocuğun kendi yaşam deneyimine, dünyayı anlamlandırma ve algılama şekline göre bir çocukluk anlayışının oluştuğu, söz konusu çocukluk anlayışı içinde ise farklı çocukluk biçimlerinin varlığı kabul edilmiştir. Böylece yoksul, kimsesiz, göçmen, mülteci, işçi, asker, fahişe, azınlık, engelli, madde bağımlısı, mahkûm çocukların yanı sıra ihmal, istismar ve şiddet mağduru çocuklar, erken yaşta evlendirilenlerle suça sürüklenmiş olanlar gibi birbirinden farklı çok sayıda çocuk kategorisinden bahsedilebilmeye başlanmıştır (Eraslan, 2019: 93-94).

Ancak James çocukların kültür tarafından şekillenmesinin yanı sıra aynı zamanda çocukların da kültürün biçimlenmesine yardım ettiğini eklemektedir. Böylece çocukluk algısı çocukların deneyimlerini belirlerken aynı zamanda çocuklar da deneyimleri aracılığı ile farklı çocukluk anlayışlarının şekillenmesini sağlamaktadırlar (James, 2001: 33). Işık, James’den hareketle yeni çocukluk çalışmalarında çocukların sosyal dünyayla ilgili kendilerine özgü bir bakış açıları olduğuna dair bir farkındalık geliştiğini söylemektedir. Bu yeni paradigma klasik sosyolojik yaklaşımın doğal ve evrenselci çocukluk anlayışının tersine çocukları değişken, aktif, politik, kültürel ve yapısal özneler olarak görmektedir (2019: 187). Dikmen Özarslan, söz konusu anlayış değişikliği ile birlikte yeni çocukluk çalışmalarında çocukların sosyal ve kültürel açılardan farklı gelişim aşamalarından geçtiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca çocukluğun toplumlara, dönemlere göre farklı anlaşıldığını eklerken çocukluğun çocuklar tarafından da değişik şekillerde deneyimlendiği üzerinde hem fikir olduğunu söylemektedir. Ayrıca çocuklar kaynaklara, imkânlara, olanaklara ulaşma sürecinde eşitsizliklere maruz kaldıkları için çocukluk politik bir mesele olarak ele alınırken aynı zamanda kendi kültürlerini yarattıkları düşüncesinden hareketle toplumsal aktörler oldukları da savunulmaktadır (2016: 22-23). Güçlü de yukarıda sıralanan görüşlerle paralel bir şekilde yeni çocukluk sosyolojisinin “çocukların sosyal gerçekliği inşa etme ve yorumlama pratiklerine sahip sosyal aktörler olduğunu vurgular” tespitinde bulunmaktadır. Çocukların yetişkinlerden değişik ihtiyaçları, beklentileri, çıkarları, eğilimleri olduğunu söylerken aynı

zamanda çocukların kendi aralarında da farklılık gösteren bir toplumsal kategori olduğuna dikkat çekmektedir (2016: 8).

Çocukların heterojen bir grup olarak görülmesi ve her grubun kendine özgü bir deneyiminin bulunduğu kabul edilmesinin yanı sıra çocukların yetişkin dünyası ile o dünyaya ait sorunlar tarafından sarılmış olduklarının anlaşılması klasik çocuk çalışmalarını yeni çocukluk çalışmalarından ayıran bir diğer farkındalık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu farkındalık çocukların yetişkinlerin sebep olduğu toplumsal, ekonomik, kültürel, politik daha pek çok soruna maruz kaldıkları, bu nedenle de mağdur oldukları gerçeğine dayanmaktadır. Demir Gürdal, yetişkinlerin yarattığı problemlerin tüm çıplaklığıyla çocuklara ulaştığını; onları yetişkinlerin ürettiği yoksulluk, işsizlik, göçmenlik, toplumsal cinsiyet, eğitimsizlik, ayrımcılık vb. pek çok toplumsal şiddete maruz bıraktığını söylemektedir. Bu nedenle yeni çocukluk çalışmalarında toplumsal sorunlara maruz kalan çocukların bakış açılarının ortaya konulmasını amaçlayan araştırmalar yapılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır (2013:14). Dikmen Özarıslan ise klasik çocukluk çalışmalarını yeni çocukluk çalışmalarından ayıran değişimin tohumlarının Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesinin 1989 tarihli sözleşmesinde öne sürülen görüşlerle atıldığını söylemektedir. Sözleşmenin taraf devletlere çocuğu dinleyerek çocuğun düşüncesini dile getirmesine izin vermesi yönünde uyguladığı baskı çocukluk çalışmalarında metodolojik bir değişime neden olmuştur. Bu değişimle birlikte “çocuklar hakkında araştırma yapmaktan çok çocuklar için ve/veya çocuklarla birlikte araştırma yapma” anlayışı kabul görmeye başlamıştır (2016: 24).

Tüm bu süreçlerle birlikte, çocukluğun tıpkı kadınlık gibi toplumsal bir inşa olduğu fikri kabul edilmiştir. Bu durum kadın çalışmalarının temel düşüncesini yani cinsiyetin toplumsal olarak şekillendiğini kabul etmekle aynı anlama gelmektedir. Nasıl ki kadının rolleri, görevleri, davranışları ve hatta duyguları toplumsal, kültürel ve politik süreçler tarafından belirleniyorsa çocuğun çocukluk deneyimi de içinde buldukları topluluğun çocukluk anlayışına göre şekillenmektedir. Buna ek olarak çocuklar yine tıpkı kadınlar gibi aile ve toplum içinde güç ilişkileri anlamında ezilen taraf konumunda bulunmaktadır. Kadınların erkekler karşısındaki konumu, çocukların yetişkinler karşısındaki ama özellikle erkek yetişkinler karşısındaki konumu ile benzerlik göstermektedir. “Kadınlar gibi çocuklar da ihmal edilmişlikleriyle, zayıflıklarıyla, iktidar etme gücünden yoksun oluşlarıyla, bağımlılıklarıyla 'toplumsal' nesnelere biçimde tarihsel, sosyal ve kültürel olarak sürekli inşa edilmişlerdir” (Demir Gürdal, 2013: 9).

Kadın ile çocuğun toplumsal konumunun güç ilişkileri açısından birbirine benzemesinin yanı sıra bu iki kategori, anne çocuk ilişkisi bakımından da birbirlerine bağımlıdır. Çocukların hemen hemen tüm sorumluluğunun kadına yüklenmiş olması çocuk ile kadın arasında kültürel ve tarihsel olarak sıkı bir bağ gelişmesine neden olmuştur. Bu açıdan da çocuk ve kadın çalışmaları arasında benzerliklerin olması kaçınılmazdır. Ayrıca kadın çalışmalarının tarihi çocuk çalışmalarından daha eskiye dayanmaktadır. Bu durum kadın çalışmaları alanındaki bilgi ve tecrübe birikiminin çocuk çalışmalarından çok daha fazla olmasına neden olmuştur. Bu nedenle söz konusu benzerlikler doğrultusunda kadın çalışmalarının çocuk çalışmalarına teorik ve metodolojik olarak katkı sunduğu düşünülmektedir (Dikmen Özarslan, 2016: 18-19). Feministlerin, bilimsel bilgi üretimi içerisinde kadınların bilen kişiler olduğunun görmezden gelindiği, tarih ile bilimin erkek bakış açısıyla oluşturulduğu ve her zaman özne konumunda olanın erkek olduğu yönündeki tespitleri (Harding, 1996: 36) yeni çocukluk çalışmalarında da benzer tartışmalara altlık oluşturmuştur. Buna ek olarak Mies'in feminist araştırma için metodolojik ilkeler olarak sıraladığı temel prensiplerin yeni çocukluk çalışmalarında da kullanıldığı görülmektedir. Özellikle "araştırmacı" ve "araştırma nesnelere" arasındaki dikey bakış yerine aşağıdan bakış yani "bilinçli taraflılık"ı sağlayabilecek niteliksel yöntemin uygulanması önerisi (1996: 52) yeni çocukluk çalışmalarında da işlerlik kazanmış görünmektedir.

Akbaş, Erükçü Akbaş, 1980'lerin sonlarından itibaren çocukların deneyimlerine odaklanan görüşlerin yaygınlaşması ile birlikte çocukları eksik, edilgen, yetersiz, olgunlaşmamış vb. şeklinde ele alan yaklaşımların eleştirilmeye başlandığını ve çocukların araştırmanın edilgen bir nesnesi olmak yerine aktif özneler olarak araştırma sürecine dâhil edildiklerini söylemektedirler. Çünkü çocukların dünyasını anlamının ve onların içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapıyı kavramanın, ama en önemlisi maruz kaldıkları toplumsal şiddet ve eşitsizliği ortaya çıkarabilmenin en kolay yolunun onların sözleri ve sesleri ile oluşturulan çalışmalar yapmak olduğuna değinmektedirler. Bu yaklaşımı sağlayacak yöntemin ise nitel araştırma yöntemi olduğunu, çünkü nitel araştırmanın nicel araştırmadan daha farklı olarak araştırmaya katılan öznelerin toplumsal gerçekliği inşa etme süreçlerini açığa çıkarmaya çalıştıklarından bahsetmektedirler (2019: 159). Bu noktada Güler vd.'nin nitel araştırma ile ilgili tespitleri yeni çocukluk çalışmalarında nitel araştırma yöntemlerinin daha işlevsel olduğunu açıklar niteliktedir. Şöyle ki; "nitel araştırmacıların en önemli amacı araştırmalarına konu olan bireylerin olaylara, deneyimlerine ve

problemlere yükledikleri anlamları bulup ortaya çıkarmak ve anlamaktır (Güler vd., 2013, s. 41). Niteliksel araştırma yönteminin bireye ve bireyin deneyimlerine, anlam dünyasına odaklanması aynı zamanda kişinin etkin bir özne olarak kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Sonuç olarak yeni çocukluk çalışmalarında çocuğun failliği ortaya çıkaracak araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemidir.

### **Sonuç**

Çocukluk çocuğa verilen değerle ilgili olması nedeniyle sürekli değişip dönüşen bir fikir hatta zaman zaman bir ideal olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşünce dünyasında yaşanan değişimlerle birlikte çocukluk fikrinin de değiştiği, tarihsel ve toplumsal süreçlerden etkilendiği, hatta aynı toplum ve dönemde bile farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu nedenle tek tip bir çocukluk anlayışından bahsetmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Orta Çağ'da çocukluk fikrinin olmadığı düşünülmesi, postmodern dönemde ise her bir çocuğun çocukluk döneminin farklılaştığı ve çocukların da toplumsal ve tarihsel süreçlerde etkin failer olduğu iddiası çocuğun tarih sahnesinde yokluktan farklılığa bir evrim geçirdiğinin ispatı gibidir.

Bir fikir olarak çocukluğun geçirdiği bu aşamalarla benzer bir şekilde çocukluk çalışmaları da değişime uğramıştır. Çocuklar üzerinde çalışılmaya değer bir grup olarak kabul edilmezken daha sonraları çalışmalara dâhil edilmiş ve hatta son kertede çalışmanın özneleri konumuna geçmişlerdir. Çocuklar üzerine yapılan çalışmalar yerine artık çocuklarla birlikte yapılan çalışmalar gündeme gelmiş, metodolojik olarak ise nicel yöntemler yerine nitel araştırma yöntemleri tercih edilmeye başlanmıştır. Hemen herkes için benzer soru formlarından oluşan kapalı uçlu anket ve ölçek uygulamalarının çocukların cinsel, sınıfsal, ekonomik, kültürel ve sosyolojik farklılıklarını yok sayan genellemeci yaklaşımının yani pozitivist bilim anlayışının sarsılması ile birlikte çocuklarla yapılan çalışmalarda çocuğun etkin failer olarak çalışmaları şekillendirmesine izin verilmesi yönünde bir eğilim oluşmuştur. Bu yaklaşım beraberinde metodolojik olarak da bir değişimi zorunlu kılmış ve bu noktadan sonra nitel çalışmalar önemli hale gelmiştir.

### **KAYNAKÇA**

- AKBAŞ, Emrah, ATASÜ TOPÇUOĞLU, Reyhan (2009), "Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu- Eleştirel Bir Değerlendirme", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20.1, 95-104.
- AKBAŞ, Emrah, ERÜKÇÜ AKBAŞ, Gamze (2019), "Çocukluk Sosyolojisinin Özgün Sahası: Çocuklarla Nitel Araştırma", *Çocuk ve Medeniyet*, 4.7, 149-162.

- BADEMCI, Özden Havva (2011), *Çocuk Çalışmaları: Araştırmanın Nesnesi Değil Öznesi Olarak Çocuklar*, Yay. Hz., Aydın GÜLAN, Mustafa Ruhi ŞİRİN, Memduh Cemil ŞİRİN, *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul, 257-263.
- DEMİR GÜRDAL, Ayça (2013), “Sosyolojinin İhmal Edilen Kategorisi Çocuklar Üzerinden Çocukluk Sosyolojisine ve Sosyolojiye Bakmak”, *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15.4, 1-26.
- DİKMEN ÖZARSLAN, Aylın (2016), *Çocuk ve Çocukluk Sosyolojisi*, Resse Yay., İstanbul.
- ELKIND David (2001), “Değişen Dünyada Çocuk Yetiştirme Eğitim”, Çev. Emine Gül KAPÇI, Yay. Haz. Bekir ONUR, *3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 15-25.
- ERCAN, Recep (2011), “Modern Çocukluk Paradigması”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 3.2, 85-98.
- FIRESTONE, Shulamith (1993), “*Cinselliğin Diyalektiği*”, Çev. Yurdanur SALMAN, 2. Baskı, Payel Yayınevi, İstanbul.
- GÜLER, Ahmet, HALICIOĞLU, Mustafa Bülent, TAŞĞIN, Serkan (2013), “*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- HARDING, Sandra (1996), “Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var Mı?”, Çev. Zelal YAMAN, Yay. Haz. Serpil ÇAKIR, Necla ALGÖKÇE, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 34-47.
- HEYWOOD, Colin (2003), “*Baba Bana Top At! Batı’da Çocukluğun Tarihi*”, Kitap Yayınevi, Tarih ve Coğrafya Dizisi-4, İstanbul.
- IŞIK, Esra (2019), “Batıda Çocukluk Sosyolojisi Çalışmaları Tarihi”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 179-194.
- İNAL, Kemal (2007), “*Modernizm ve Çocuk, Geleneksel ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*”, Sobil Yay., Ankara.
- JAMES, Allison (2001), “Yeni Çocukluk’ Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”, Çev. Emine Gül KAPÇI, Yay. Haz. Bekir ONUR, *3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 27-30.
- KORU, Neriman Beyza, GÜNDÜZ, Mustafa (2022), “Pedagojik Bir Araştırma Olgusu Olarak Çocukluk”, *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi*, 3.1, 189-199.

- MIES, Marie (1996), “Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru”, Çev. Ayşe DURAKBAŞA, Aynur İLYASOĞLU, Yay. Haz. Serpil ÇAKIR, Necla ALGÖKÇE, *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 48-64.
- ONUR, Bekir (1993), “Sunuş”, Yay. Haz. Bekir ONUR, *Toplumsal Tarihte Çocuk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1-7.
- POSTMAN, Neil (1995), *Çocukluğun Yok Oluşu*, Ankara, İmge Kitabevi.
- SALİM, Muammer (2011), *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- ŞENOL, Dolunay, TAŞ, Seda (2020), “Çocukluğa Yönelik Sosyolojik Teorilerin Paradigma Düzeyinde Sınıflandırılması”, *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 185-202.
- TAN, Mine (1989), “Çağlar Boyunca Çocukluk”, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 23. 2, 71-88.
- TAN, Mine (1993), “Çocukluk: Dün ve Bugün”, Yay. Haz. Bekir ONUR, *Toplumsal Tarihte Çocuk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 11-30.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay (2007), “Değişen Toplumda Aile ve Çocuk”, 7. Basım, Özgür Yay., İstanbul.